

ƏMƏK HÜQUQU

DÖVLƏT QULLUĞU SİSTEMİNDƏ ƏMƏK MÜQAVİLƏSİNİN TƏTBİQİNİN KONSTITUSİON ƏSASLARI

ORUC MƏMMƏDOV^{1*}

Annotasiya

Məqalə dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinin konstitusion əsaslarına həsr edilir. Əmək müqaviləsi dövlət qulluğunun əmək hüquqi təbiətini xarakterizə edir. Əmək müqaviləsinin tərəflərindən biri dövlət orqanının rəhbəri, digəri isə dövlət qulluqçusudur. Dövlət qulluqçuları əmək müqaviləsi bağlamaqla konstitusion əmək hüququnu və dövlət qulluğu fəaliyyətini həyata keçirir. Dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqi mütləq xarakter daşıyır. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının vətəndaşların əmək müqaviləsi hüququnu tənzim edən hər bir müddəası dövlət qulluqçularına mübahisəsiz şamil edilir. Konstitusiyanın 35-ci maddəsi (“Əmək hüququ”) dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinə imperativ təsir göstərir və onun əsas prinsiplərini müəyyən edir. Konstitusiyanın 37-ci maddəsində (“İstirahət hüququ”) dövlət qulluqçularının iş günü, istirahət günü, bayram günü və ödənişli məzuniyyət hüquqlarının həyata keçirilməsinə əmək müqaviləsi vasitəsilə təminat verilir. Konstitusiyanın 55-ci maddəsi (“Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ”) vətəndaşların dövlət qulluğu hüququnu ehtiva edir. Dövlət qulluğu hüququ isə əmək müqaviləsi əsasında həyata keçirilir. Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək müqaviləsi hüququ digər hüquqların həyata keçirilməsi üçün əsas təminədi, mühafizəedici və həlledici statusa malikdir.

Açar sözlər: konstitusiya hüququ, əmək hüququ, dövlət qulluğu, dövlət qulluqçusu, əmək müqaviləsi.

I. Giriş

Müasir Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən islahatlar fonunda dövlət qulluğu sisteminin təkmilləşdirilməsi əsas hədəflərdən biri kimi müşahidə edilməkdədir. Milli dövlət qulluğu sisteminin əsası Ümummilli Lider Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən edilmiş və müasir dövrdə Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilir. Azərbaycanda dövlət qulluğu hüquq institutunun formalaşması və inkişafı milli xüsusiyyətlərə və sınaqdan keçmiş təcrübəyə əsaslanır. Uğurla həyata keçirilən dövlət siyasətinin nəticəsində Azərbaycan inkişafın konstitusion islahat modeli ilə beynəlxalq səviyyədə

^{*} Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin (UNEC) biznesin idarə edilməsi kafedrasının dosenti, hüquq üzrə fəlsəfə doktoru / email: oruc_mammadov@mail.ru

özünəməxsus status qazanmışdır. Azərbaycan Respublikasının müasir dövlət siyasəti beynəlxalq təcrübəyə, milli xüsusiyyətlərə və konstitusion normalara əsaslanır. Konstitusiyanın hər bir müddəasında dövlətin məqsəd və funksiyaları təsbit edilir və dövlət qulluğunda bərqərar olunur. Bu o deməkdir ki, dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsində dövlət qulluğu böyük çəkiyə və xüsusi statusa malikdir. Bütün bu qeyd edilənlər dövlət qulluqçularının peşəkar əmək fəaliyyətində özünü təcəssüm etdirir. Məzmun və mahiyyət etibarilə dövlət qulluğu əmək hüquqi xarakterlidir. Fikrimizcə, bu aspekt dövlət qulluğu sistemində əmək hüququnun bütün institutlarının, o cümlədən əmək müqaviləsinin mövcudluğunu və tətbiqini xarakterizə edən əsas arqumentlərindən biridir. Vətəndaş dövlət qulluğunu seçməklə konstitusion əmək hüququnu və dövlət qulluğu fəaliyyətini əmək müqaviləsi bağlamaqla həyata keçirir.

Vətəndaşların konstitusion əmək hüququnun təmin edilməsi kontekstində dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqi elmi-nəzəri və təcrübi cəhətdən böyük maraq kəsb edir. Bu amil özlüyündə dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinin konstitusion normalar əsasında nəzəri və hüquqi aspektlərinin elmi təhlilini şərtləndirir. Eyni zamanda aparılmış təhlillər göstərir ki, seçilmiş mövzuya dair xüsusi elmi tədqiqat işləri həsr edilməmişdir. Belə ki, əmək müqaviləsinə dair məsələ dövlət qulluğu hüquq institutu çərçivəsində məhdud səviyyədə şərh edilmişdir. Lakin dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinin konstitusion əsaslarına dair xüsusi elmi təhlillər aparılmamışdır. Belə ki, dövlət qulluğunun konstitusion-hüquqi tənzimlənməsinə dair məsələ ümumi aspektdə şərh olunmuşdur. Lakin dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin konstitusion əsaslarına dair problem məxsusi olaraq təhlil edilməmişdir. Azərbaycan hüquq elmində isə bu məsələyə ümumiyyətlə toxunulmamış və xüsusi tədqiqat aparılmamışdır. Bu aspekt konstitusiya, dövlət qulluğu və əmək hüququ elmləri üçün seçilmiş mövzunun aktuallığını özündə ehtiva edir, onun konstitusion-hüquqi təhlilinin zəruri olduğunu göstərir, əldə edilmiş nəticələrin elmi yeniliyini və təcrübi əhəmiyyətini şərtləndirir.

Araşdırma zamanı konstitusiya, əmək və dövlət qulluğu üzrə hüquqi normalara, o cümlədən əmək müqaviləsinə həsr edilmiş möhtəbər mənbələrə istinad olunmuşdur.

Təhlilin məqsədi dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqini şərtləndirən konstitusion müddəaların tədqiq və şərh edilməsindən ibarətdir. Göstərilən məqsədə çatmaq üçün tədqiqat zamanı qarşıya aşağıdakı vəzifələr qoyulmuşdur: dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqini şərtləndirən elmi konsepsiyaları təhlil etmək; əsas konstitusion müddəaları müəyyən və şərh etmək; dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinin konstitusion xüsusiyyətlərini göstərmək, elmi mülahizələr ifadə etmək və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair təkliflər vermək.

Tədqiqatın nəzəri-metodoloji əsasını ümumi elmi metodlar, nəzəri və hüquqi mənbələrin təhlili, analiz, sintez, xüsusi elmi metodlar və s. təşkil edir.

II. Əsas hissə

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2025-ci il noyabrın 3-də Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illik yubileyinə həsr olunmuş yığıncaqdakı çıxışında müasir elmin dəyərini aşağıdakı kimi xarakterizə etmişdir: *“Artıq hər kəs görür və bilir ki, hər bir ölkənin inkişafını təbii resurslar yox, məhz cəmiyyətin intellektual potensialı, texnoloji inkişaf, elmin inkişafı müəyyən edir. ... Hər kəs yaxşı bilir ki, təbii sərvətlər tükənən sərvətlərdir, gec-tez tükənəcək. Tükənməz sərvət isə intellektual potensialdır, amma o halda ki, buna sərmayə qoyularsa. O sərmayəni dövlət qoymalıdır. Ölkənin elm ictimaiyyəti, alimlər bu istiqamətdə öz səylərini göstərməlidirlər”* [1, s. 315]. Ölkə başçısı bu müddəalarla Azərbaycan elmi ictimaiyyətinin qarşısında yeni vəzifələr qoymuşdur. Fikrimizcə, bu vəzifələrdən biri də dövlət qulluğu hüquq institutunun müxtəlif problemlərinin kompleks olaraq tədqiqindən ibarətdir. Araşdırmalar göstərir ki, Azərbaycanda bu istiqamətdə aparılan elmi tədqiqat işlərinin sayı çox azdır.

Azərbaycan Respublikasının müasir dövlət siyasətində dövlət qulluğunun inkişafına diqqət özünəməxsus cəhətləri ilə fərqlənir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş *“Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”* [47] mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu Strategiya kompleks olaraq dövlət qulluğu sisteminin, dövlət qulluğu hüquq institutunun, o cümlədən dövlət qulluqçularının əmək hüquq münasibətlərinin strateji hədəflərini, əsas prinsiplərini və inkişaf istiqamətlərini özündə ehtiva etmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, *“... dövlət qulluqçularının rotasiyası, onların peşəkarlığının və fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılması, dövlət qulluğunda səriştə (kompetensiya) və mütərəqqi motivasiya (həvəsləndirmə) modellərinin tətbiqi, ...”* [47] sahəsində mühüm islahatların aparılması Strategiyanın əsas məqsədi kimi ifadə edilmişdir. Eyni zamanda Strategiyada *“Dövlət qulluğunun inkişaf istiqamətləri”*ndən biri kimi *“Dövlət qulluğunda mütərəqqi motivasiya (həvəsləndirmə) sisteminin yaradılması”* nəzərdə tutulmuşdur. Strategiyada nəzərdə tutulmuş bu tip məsələlərin həyata keçirilməsi dövlət qulluğunda əmək münasibətlərini bilavasitə özündə xarakterizə edir. Bu baxımdan *“Dövlət qulluğu haqqında”* Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2026-cı il 27 fevral tarixli Qanunu [7] və *“Dövlət qulluğunun inzibati və yardımçı vəzifələri üzrə aylıq vəzifə maaşının minimum məbləğləri, əməyin ödəniş səviyyələri üzrə vəzifələr, səviyyə və pillələr üzrə artım faizləri və aylıq vəzifə maaşlarının məbləğlərinin müəyyən edilməsi haqqında”* Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 19 mart tarixli Fərmanı [38] böyük tarixi, maddi, mənəvi, sosial, iqtisadi və hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Fikrimizcə, bu Strategiyanın davamı olaraq, Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair yeni Strategiyanın qəbul edilməsi faydalı olardı. Hesab edirik ki, Strategiyanın əsas məqsədlərindən biri müasir çağırışlara cavab verən süni intellekt əsaslı dövlət qulluğu modelinin yaradılması olmalıdır.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş *“Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”*in əsası kimi qeyd edilir ki, *“... yeni çağırışlara cavab verən müasir dövlət qulluğu sistemi və etikasını formalaşmalıdır”* [2]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 22 iyul tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş *“Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”*nın Tədbirlər Planında *“Dövlət qulluğunda və iqtisadi idarəetmədə effektivliyin artırılması”* (3.1.9) [18] kimi məsələlərin də həyata keçirilməsi nəzərdə tutulubdur.

Müasir dövlət qulluğu sistemində həyata keçirilən kompleks islahatlar konstitusion müddəalara əsaslanır. Bu islahatlar dövlət qulluğunun normativ bazasının təkmilləşdirilməsini, həmçinin bu istiqamətdə elmi təhlillərin aparılmasını şərtləndirir. Elmi-nəzəri və normativ hüquqi müddəalar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluğu kompleks hüquq institutu olaraq müxtəlif elmi istiqamətlərin, o cümlədən əmək hüquq elminin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Əmək hüququnun baza institutunu və əmək münasibətlərinin nüvəsini əmək müqaviləsi təşkil edir. Dövlət qulluğunda əmək müqaviləsinin əsas tərəflərindən biri dövlət orqanlarının rəhbərləri, digəri isə dövlət qulluqçularıdır. Beynəlxalq və milli hüquq normalarına müvafiq olaraq həm dövlət orqanlarının rəhbərləri, həm də dövlət qulluqçuları, dar çərçivədə ifadə etsək, dövlət qulluğu sistemində fəaliyyət göstərən hər bir şəxs işçi statusuna malikdir.

Dövlət qulluğu sistemində əmək hüququ sahəvi xüsusiyyətləri və səciyyəvi cəhətləri ilə fərqlənir. Təcrübə göstərir ki, dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsi mühüm yer tutur və əmək münasibətlərinin nüvəsini təşkil edir. Bu isə o deməkdir ki, bir tərəfdən dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiq edilməsi mütləq xarakter daşıyır, digər tərəfdən isə dövlət qulluğu münasibətləri əmək müqaviləsi bağlamaqla yaranır və həyata keçirilir.

Vətəndaşların dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsi hüququnun bərqərar edilməsinin əsas prinsipləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmişdir. Əmək hüququ doktrinasında ifadə edilən əsas fərziyyələrdən biri ondan ibarətdir ki, dövlət qurumunda işləyən hər kəs işəgötürəninə qarşı konstitusiya hüquqlarından istifadə edə bilər [19; 25; 27; 37; 48 və s.].

Milli əmək hüquq elmində əmək müqaviləsi institutu konseptual baxımdan geniş tədqiq və təhlil edilibdir. Belə ki, əmək müqaviləsinin konstitusion aspektləri, beynəlxalq və milli qanunvericilik bazası və xarici ölkələrin təcrübəsi müqayisəli şəkildə təhlil etmiş və dəyərli konsepsiyaların ərsəyə gəlməsinə nail olunmuşdur [19, s. 318-414; 20, s. 9-32; 23, s. 174-175; 21; 44; və s.]. Bununla yanaşı milli əmək hüquq ədəbiyyatında M.B.Rəsulov [43] Azərbaycanın əmək hüququnda fərdi əmək müqaviləsinin tarixi və nəzəri aspektlərini, Z.N.Dadaşov [14] müasir dövrdə əmək haqqında müqavilələrin nəzəri və təcrübi problemlərini, Ü.A.Əkbərli [4] isə əmək müqaviləsinin tərkib elementlərini geniş şəkildə tədqiq etmişlər.

Əmək müqaviləsi xarici müəlliflərdən A.M.Kurennoy [27, s. 219-232], Q.S.Skaçkovanın [48, s. 145-173], S.V.Şuralyevanın [49], D.V.Lobok və b.-nin [17], A.Y.Petrovun [40] və digərlərinin əsərlərində təhlil edilmişdir.

Dövlət qulluqçuları ilə bağlanan əmək müqaviləsinə K.V.Nuştaykina və Y.A.Tokaryevanın [36, s. 40-45], Y.Y.Kolometsin [26], O.L.Kazantsyevanın və O.V.Mejeninin [24, s. 56-61], G.Casale və J.Tenkorangın [11] və başqalarının elmi işləri həsr edilmişdir. Dövlət qulluğuna və onun hüquqi aspektlərinə dair əsərlərdə dövlət qulluğunda əmək müqaviləsinə bu və ya digər məzmununda toxunulmuşdur. Lakin milli və xarici mənbələrdə dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin konstitusion tərkib elementləri ilə bağlı məsələyə xüsusi diqqət yetirilməmişdir.

A.M.Qasımov haqlı olaraq vətəndaşların konstitusion əmək hüququnun həyata keçirilməsinin əsas sırasına *“əmək müqaviləsinin bağlanması; ... dövlət qulluğuna girmək;...”* [19, s. 325-326] kimi formaları da aid etmişdir. A.R.Əliyevin və A.M.Qasımovun məsul redaktorluğu ilə yazılmış *“Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin kommentariyası”*nda deyilir: *“Hazırda vətəndaşların Konstitusiyada təsbit edilmiş əmək hüququnun həyata keçirilməsinin əsas və aparıcı forması əmək müqaviləsidir”* [12, s. 195]. A.M.Kurennoy əmək hüququnun sosial mahiyyətini şərh edərək yazır: *“Sosial həyatın bu sahəsində hüquqi tənzimləmənin xüsusi əhəmiyyəti həm də işləyən əhəlinin çox hissəsinin əmək qanunvericiliyinin əhatə dairəsinə düşməsindədir. Buna görə də, əmək hüququ ilə bağlı əsas məsələlər (əmək haqqı, iş vaxtı və s.) cəmiyyətin və dövlətin inkişafına güclü təsir göstərən ən vacib sosial amillərdir”* [27, s. 220]. O.L.Kazantsyeva və O.V.Mejenina yazır: *“Əmək hüququ konsepsiyasının nümayəndələri dövlət qulluqçusu ilə bağlanan xidməti kontraktı ümumiyyətlə əmək müqaviləsinin bir növü kimi nəzərdən keçirirlər və buna uyğun olaraq hesab edirlər ki, dövlət qulluğunda faktiki əmək münasibətlərinin yaranmasının əsasını xidməti kontrakt təşkil edir”* [24, s. 59]. A.A.Berezko Belarusiya Respublikasının təcrübəsində dövlət qulluğunun konstitusiya-hüquqi tənzimlənməsinə dair məsələni geniş təhlil edir və göstərir ki, konstitusiya dövlət qulluqçularının əmək hüquqlarını da təsbit edir. Dövlət qulluğunda əmək müqaviləsi 1 ildən 5 ilə qədər müddətə bağlanan kontraktdır. Dövlət qulluğu haqqında Qanun kontrakt bağlanmayan qulluqçuların kateqoriyalarını nəzərdə tutur [9, s. 65-72].

Elmi-nəzəri müddəalar və normativ material göstərir ki, dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqi zəruridir. Vətəndaş dövlət qulluğunu sərbəst seçir və öz əmək fəaliyyətini konstitusion əmək müqaviləsi bağlamaq hüququndan istifadə etməklə realizə edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının vətəndaşların əmək müqaviləsi hüququnu tənzim edən hər bir müddəası dövlət qulluqçularına mübahisəsiz şamil edilir. Dövlət qulluqçuları xüsusi statuslu işçi kateqoriyası kimi bir sıra əlamətlərə malikdirlər. Bununla yanaşı statusundan asılı olmayaraq bütün işçilər üçün nəzərdə tutulmuş ümumi əlamətlər, hüquqlar və vəzifələr onlara da şamil edilir. Dövlət qulluqçuları hüquqi vəziyyətinə görə ümumi işçi kateqoriyasından bəzi cəhətləri ilə fərqlənir. Bu fərqlərdən biri ondan ibarətdir ki, dövlət qulluqçularının bəzi hüquqları və azadlıqları ya Konstitusiya ilə birbaşa, ya da Konstitusiyaya əsaslanaraq sahəvi qanunlarla müəyyən dərəcədə məhdudlaşdırılır və ya

ümumiyyətlə fəaliyyəti dövründə, o cümlədən dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra dövlət sirrini və qanunla mühafizə edilən digər sirri yaymaq qadağan edilir. Bu məhdudiyyətlər və qadağalar həm birbaşa qanunvericiliklə, həm də dövlət qulluqçuları ilə bağlanan əmək müqaviləsi ilə konkretləşdirilir. G.Casale və J.Tenkorang dövlət qulluğu sahəsində əmək münasibətlərini müqayisəli təhlil edərək yazırlar ki, *“Dövlət qulluqçularının kollektiv danışıqlar aparmaq hüququ bir çox ölkələrin Konstitusiyasında və milli qanunvericiliyində öz əksini tapmışdır. Əmək münasibətlərini tənzimləyən hüquqi baza ölkədən ölkəyə fərqli olsa da, dövlət qulluğunda danışıqlar aparmaq prinsipləri müxtəlif coğrafi bölgələrdə çox oxşardır. Ümumiyyətlə, dövlət qulluğunda əmək münasibətləri ayrı-ayrı qanunlarla tənzimlənir”* [11, s. 2]. S.Sunarta və b.-in fikrincə, *“Əmək haqqı, prosedurlar və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi standartları daxil olmaqla, kompensasiya sistemi rəsmi müqavilələrlə müəyyən edilir. Karyera inkişafı, rütbələr, vəzifələr və əmək haqqı sistemi aydın iyerarxik strukturdan istifadə edir və təşkilatın bütün elementlərinə tətbiq olunur”* [50, s. 14].

Dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqini xarakterizə edən prinsip-normalar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 35-ci maddəsində (*“Əmək hüququ”*) beynəlxalq hüquq normalarına uyğun olaraq təsbit edilibdir. Bu müddəalar dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqini bilavasitə şərtləndirir və bütün növ dövlət qulluqçularına şamil edilir. Həmin maddədə deyilir ki: *“... Hər kəsin əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququ vardır. Heç kəs zorla işlədilər bilməz. Əmək müqavilələri sərbəst bağlanılır. Heç kəs əmək müqaviləsi bağlamağa məcbur edilər bilməz. ... Hər kəsin təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək, heç bir ayrı-seçkilik qoyulmadan öz işinə görə dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır. ...”* [51]. Konstitusiyanın bu müddəalarının hər birini iki aspekt üzrə ifadə etmək olar: bu normalar bir tərəfdən dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinə imperativ təsir göstərir, digər tərəfdən isə onun əsas prinsiplərini müəyyən edir. Konstitusion normalara əsasən vətəndaş dövlət qulluğunu fəaliyyət sahəsi kimi sərbəst şəkildə seçir və onunla əmək müqaviləsi sərbəst bağlanılır. Dövlət qulluqçuları ilə əmək müqaviləsi könüllülük prinsipi əsasında bağlanır və onlar heç bir halda buna məcbur edilmir.

Dövlət qulluqçularının təhlükəsiz və sağlam şəraitdə işləmək hüququ vardır və bu hüquq Konstitusiyaya ilə qorunur. Dövlət qulluqçularının tutduğu dövlət qulluğu vəzifəsinə müvafiq olaraq dövlətin müəyyənləşdirdiyi minimum əmək haqqı miqdarından az olmayan haqq almaq hüququ vardır. Dövlət qulluqçularına münasibətdə minimum əmək haqqı iki aspektdə təzahür edir: birincisi, Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə (bundan sonra AR ƏM) [28] və Yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanununa [29] müvafiq olaraq ölkə üzrə müəyyən edilmiş minimum əmək haqqı; ikincisi isə dövlət qulluğu haqqında qanunvericiliyə əsasən müəyyən edilmiş minimum əmək haqqı. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 23 dekabr tarixli

Sərəncamı ilə ölkə üzrə minimum aylıq əməkhaqqının məbləği 2025-ci il yanvarın 1-dən 400 manat müəyyən edilmişdir [39]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 19 mart tarixli Fərmanı ilə dövlət orqanlarında qulluq keçən dövlət qulluqçularının aylıq vəzifə maaşının minimum məbləği inzibati vəzifələr üçün 1170 manat, yardımçı vəzifələr üçün 760 manat müəyyən edilmişdir [38]. Göründüyü kimi ölkə üzrə müəyyən edilmiş minimum əmək haqqının məbləği ilə dövlət qulluqçuları üçün müəyyən edilmiş minimum məbləğlər arasında fərq vardır. Bu hal AR Konstitusiyasının 35-ci maddəsinin VI hissəsi və AR ƏM-in 155-ci maddəsinin 6-cı hissəsi ilə uyğunsuzluq kimi diqqəti cəlb edir. Həmin normalar iki aspektdə dəyərləndirilə bilər: 1) bunun əsas səbəbi kimi dövlət qulluğunun xüsusi fəaliyyət sahəsi olduğunu, dövlət qulluqçularının bəzi hüquqlarının məhdudlaşdırılmasını və ya qadağan edilməsini göstərmək olar; 2) dövlət tərəfindən müəyyən edilən minimum əmək haqqının məbləğinə münasibətdə ayrı-seçkilik kimi qiymətləndirilə bilər. Yaranmış vəziyyətə aydınlıq gətirmək məqsədilə AR ƏM-in 155-ci maddəsinə aşağıdakı məzmununda 7-ci hissənin əlavə edilməsini təklif edirik:

“7. Dövlət qulluğu sistemində aylıq vəzifə maaşının minimum məbləğləri bu maddənin 6-cı hissəsinə müvafiq olaraq müəyyən edilən minimum əmək haqqının məbləğindən fərqlənə bilər.”.

Dövlət qulluqçularının əsas konstitusion hüquqlarından biri də istirahət hüququdur. Dövlət qulluqçularının istirahət hüququnun təmin edilməsi onlarla bağlanmış əmək müqaviləsinin əsas şərtlərindən birini təşkil edir. Bu baxımdan istirahət hüququnun təmin edilməsinə dair konstitusion normalar dövlət qulluğu sistemində xüsusi hüquqi əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 37-ci maddəsində *“İstirahət hüququ”* aşağıdakı kimi təsbit edilibdir: *“Hər kəsin istirahət hüququ vardır. Əmək müqaviləsi ilə işləyənlərə qanunla müəyyən edilmiş, lakin gündə 8 saatdan artıq olmayan iş günü, istirahət və bayram günləri, ildə azı bir dəfə 21 təqvim günündən az olmayan ödənişli məzuniyyət verilməsi təmin edilir”* [51]. Konstitusiyada təsbit edilmiş istirahət hüququ özündə bir neçə əmək hüquq institutunu birləşdirir. Bu normalar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, işçilərin iş günü, istirahət günü, bayram günü və ödənişli məzuniyyət hüquqlarının həyata keçirilməsinə əmək müqaviləsi vasitəsilə konstitusion təminat verilir. Sadalanan hüquqların həyata keçirilməsi üçün əmək müqaviləsinin mövcudluğu isə konstitusion şərt hesab edilir. Bu isə o deməkdir ki, əmək müqaviləsi hüququ digər hüquqların həyata keçirilməsi üçün əsas təminədiçi, mühafizəedici və həlledici statusa malikdir. Heç şübhəsiz ki, bu maddənin hər bir müddəası dövlət qulluğu sistemini istisnasız olaraq bütövlükdə əhatə edir. Dövlət qulluğu keçmənin əsasını əmək müqaviləsi, əmək müqaviləsinin fonunda isə əmək şəraitinin bütün şərtləri - iş vaxtı, istirahət vaxtı, məzuniyyətlər, dövlət məvacibi və digər əmək hüquqi təsisatlardan ibarətdir.

AR ƏM-də əmək şəraitinə aşağıdakı məzmununda leqal anlayış verilmişdir: *“Əmək şəraiti – işçinin öz əmək funksiyasını səmərəli və faydalı yerinə yetirmək üçün minimum normaları bu Məcəllədə nəzərdə tutulan, habelə əmək*

müqaviləsində (kollektiv müqavilədə, sazişdə) tərəflərin özləri müəyyən etdiyi əmək, sosial və iqtisadi normaların məcmusu”dur (3-cü maddə, 11-ci hissə) [28]. AR ƏM-in 43-cü maddəsinin (“*Əmək müqaviləsinin məzmunu*”) 2-ci hissəsi ilə əmək müqaviləsində mütləq göstərilən əsas şərtlər və məlumatlar verilmişdir. Həmin hissənin “ə” bəndi ilə işçinin əmək müqaviləsində mütləq göstərilməli olan əmək şəraitinin əsas şərtlərinə “*iş və istirahət vaxtı, əmək haqqı və ona əlavələr, əmək məzuniyyətinin müddəti, əməyin mühafizəsi, məcburi dövlət sosial sığorta və digər icbari sığorta olunması*” kimi hüquqlarının təmin edilməsi daxil edilmişdir [28]. Bu müddəalar ümumi əmək bazarını əhatə edir, dövlət qulluğu haqqında qanunvericilikdə isə xüsusi müddəalarla daha da möhkəmləndirilir və əmək müqaviləsi ilə təmin edilir.

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununda “*Dövlət qulluqçuları üçün təminatlar*”ın (maddə 21) dairəsi müəyyən edilmişdir. Həmin Qanunun 21.1.2-ci maddəsində “*lazımi qulluq şəraiti*”nin dövlət qulluqçuları üçün təmin edilməsi nəzərdə tutulubdur. Hesab edirik ki, terminologiya baxımdan bu maddədə ifadə edilən “*lazımi qulluq şəraiti*” sözləri həmin maddənin mahiyyəti və məzmunu ilə, eyni zamanda əmək qanunvericiliyində istifadə edilən termin və anlayışla uyğunsuzluq təşkil edir. Hüquqi terminlərin mahiyyət etibarı ilə düzgün ifadə edilməsini təmin etmək məqsədilə Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 21.1.2-ci maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik: “*21.1.2. əmək şəraiti;*”.

Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 30-cu maddəsində “*Dövlət qulluğunun şərtləri*”nə həsr edilmiş normalarda: dövlət qulluqçularının 40 saatlıq iş həftəsi hüququ, onların ayrı-ayrı kateqoriyaları üçün qısaldılmış iş vaxtı hüququ, 5 saatdan çox işlədiyi hər saata görə əlavə haqq almaq hüququ, haqqı ödənilən əsas məzuniyyət hüququ, əlavə məzuniyyət hüququ, ödənişsiz məzuniyyət hüququ, xidməti ezamiyyət zamanı təminat hüququ və s. təsbit edilibdir [30]. Bu hüquqların həyata keçirilməsi üçün əmək müqaviləsi əsas hüquqi təminat vasitəsi hesab edilir.

Vətəndaşların konstitusion əmək hüququnun həyata keçirməsi imkanlarından biri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 55-ci maddəsində (“*Dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ*”) təsbit edilibdir. Həmin maddəyə əsasən: “*Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlətin idarə olunmasında iştirak etmək hüququ vardır. Bu hüququ onlar bilavasitə və ya nümayəndələri vasitəsilə həyata keçirə bilirlər. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları dövlət orqanlarında qulluq etmək imkanına malikdirlər. Dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər. Əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər dövlət qulluğuna qanunla müəyyənləşdirilmiş qaydada qəbul edilə bilirlər*” [51]. Bu normalar vətəndaşların konstitusion dövlət qulluğu hüququnu özündə ehtiva edir. Dövlət qulluğu hüququ isə əmək müqaviləsi əsasında həyata keçirilir. Başqa cür ifadə etsək, vətəndaş dövlətin idarə edilməsinə dair siyasi hüququnu özünün konstitusion əmək hüququ çərçivəsində əmək müqaviləsi bağlamaqla realizə

etmək hüququna malikdir. Z.A.Əsgərov haqlı olaraq yazır: *“Vətəndaş dövlətin idarə olunmasında əsasən dövlət qulluğuna daxil olmaqla iştirak edir”* [3, s. 198]. R.İ.Nəcəfquliyev haqlı olaraq yazır ki, *“Dövlət qulluğu hüquq vasitəsi ilə ifadə olunur. Dövlət qulluğu sahəsində dövlətlə dövlət qulluqçuları arasında yaranan münasibətləri və dövlət qulluqçularının hüquqi vəziyyətini nizamlayan normalar dövlət qulluğu institutunu yaradır. Dövlət qulluğu institutuna konstitusiya, əmək, mülki, maliyyə və digər hüquq sahələrinin normaları da daxildir. Dövlət qulluğu məsələlərini nizamlayan inzibati hüquq normaları inzibati hüququn müstəqil institutunu təşkil edir”* [35, s. 177].

Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 1.1.1-ci maddəsində verilmiş leqal anlayışda deyilir ki, *“dövlət qulluğu – Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər normativ hüquqi aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluğu vəzifəsində xidmət”*dir [30]. Bu anlayış natamam hesab edilir və dövlət qulluğunun mahiyyətini özündə tam ifadə etmir. Elmi dövriyyədə dövlət qulluğu anlayışına və onun tərkib elementlərinə dair müxtəlif yanaşmalar mövcuddur.

Ə.H.Rzayevin fikrincə, dövlət qulluğu *“dövlət hakimiyyəti orqanlarında qanunvericiliklə təsis edilmiş inzibati vəzifəni tutan, dövlətin məqsəd və funksiyalarını həyata keçirən, əməyi dövlət büdcəsindən ödənilən vətəndaşların peşəkar fəaliyyətidir”* [41, s. 159]. Bu anlayış bir tərəfdən *“dövlət hakimiyyəti orqanlarında”* və *“inzibati vəzifəni tutan”* elementləri ilə dövlət qulluğunu məhdud xarakterizə edir. Digər tərəfdən isə haqlı olaraq dövlət qulluğunu vətəndaşların peşəkar fəaliyyəti kimi mühüm bir elementlə şərtləndirir. Peşəkarlıq elementi dövlət qulluğunun əmək hüquqi təbiətindən bilavasitə irəli gəlir. C.A.Süleymanovun mövqeyinə görə *“Demokratik dövlət hakimiyyəti mexanizmi dövlət qulluqçularının yüksək etik davranışa malik olması, şəxsin, cəmiyyətin və dövlət maraqları naminə öz vəzifə borcunu səmərəli yerinə yetirməsi, öz fəaliyyətini yüksək peşəkarlıqla yerinə yetirməsini ehtiva edir”* [46, s. 235]. X.M.Hüseynova və b. hesab edirlər ki, *“Dövlət qulluğunun peşəkarlığı qərəzsizlik və peşə müstəqilliyinə əsaslanır. ... dövlət qulluğunun müstəqilliyi heç də tam müstəqil fəaliyyət və fikir azadlığı kimi başa düşülməməlidir. Peşəkarlıq standartları və hüquqi normalar mövcuddur ki, bunlara əməl etmək və onlar əsasında fəaliyyət göstərmək lazımdır”* [34, s. 30]. B.N.Bokayev və b. yazırlar: *“Peşəkar dövlət qulluğu meritokratiya və müxtəlif istedadlardan, bacarıqlı və etik qulluqçulardan və gündəlik proseslərdə effektiv olan liderlərdən səmərəli istifadə etmək bacarığı ilə xarakterizə olunur”* [8, s. 173]. A.A.Akmataliyev və b. hesab edirlər ki, *“Kadr strukturunun formalaşdırılması və dövlət qulluğu üçün kadrların seçilməsi zamanı dövlət qulluğu vəzifələri üçün ixtisas tələbləri əsas rol oynayır. İxtisas tələbləri dedikdə, müəyyən bir dövlət qulluğu vəzifəsi üçün müraciət edənlərə təqdim edilən vahid peşəkar və digər meyarlar və xüsusiyyətlər başa düşülür. Onlar şəxsin dövlət qulluğunda müəyyən bir fəaliyyət növü üçün peşəkar hazırlıq dərəcəsini və səviyyəsini müəyyən edir”* [5, s. 28].

Dövlət qulluğuna verilmiş elmi və leqal anlayışlarda diqqəti çəkən iki əsas amil vardır: birincisi, dövlət qulluğu xüsusi növ iş sistemi, peşəkar fəaliyyət kimi, ikincisi isə, şəxsi keyfiyyət, yəni xüsusi əmək qabiliyyəti olan işçi korpusu kimi ifadə edilir. Müxtəlif dövlətlərin qanunvericiliyində dövlət qulluğuna verilmiş anlayışlar bir sıra fərqli elementlərə malik olsalar da, onları birləşdirən ortaq cəhət məhz dövlət qulluğunun əmək hüquqi aspektləridir.

Beynəlxalq təcrübədə dövlət qulluğunun müxtəlif modelləri mövcuddur. Dövlət qulluğuna dair müxtəlif konsepsiyaların və modellərin yaranmasına normativ baza təsir etmişdir. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, adətən dövlət və özəl sektorların sahəvi xüsusiyyətləri və onlar arasında münasibətləri tənzim edən hüquqi baza dövlət qulluğunun müxtəlif modellərinin yaranmasına səbəb olmuşdur. Bəzi ölkələrdə dövlət qulluğu əlaqələndirici, müstəqil və yardımçı qurumlarda fəaliyyət göstərən yüksək vəzifəli və orta səviyyəli dövlət qulluqçularından ibarətdir.

Elmi dövriyyədə müxtəlif ölkələrdə mövcud olan dövlət qulluğu sistemləri müqayisəli şəkildə tədqiq edilmişdir. Tədqiqatçılar mövcud dövlət qulluğu sistemlərini Qərbi Avropa, Kontinental Avropa, Anglo-Amerika, Anglo-Sakson, Şərqi Avropa, Skandinaviya, Aralıq dənizi, Asiya və ya Afrika modellərinə bölürlər [22, s. 50-64; 10, s. 65-81; 16]. D.Capitant Fransada dövlət qulluğunun karyera sisteminin təkamülünü və daimiliyini geniş təhlil edərək yazır: *“Fransa dövlət qulluğu modeli 1946-cı ildə yaradılmışdır və iyerarxik səviyyəsindən asılı olmayaraq, bütün dövlət qulluqçularının eyni hüquqi və tənzimləyici çərçivəyə tabe olması prinsipinə əsaslanırdı”* [13, s. 159]. Fransa dövlət qulluğunun 21-ci əsrin çağırışlarına cavab verməsi üçün transformasiyası adlı mənbədə qeyd edilir ki, *“Fransada dövlət qulluğuna dövlət qulluğunun üç qolundan hər hansı birində (mərkəzi hökumət, yerli hökumət və dövlət xəstəxana sistemi) daimi və ya müqavilə əsasında vəzifə tutan bütün dövlət qulluqçuları daxildir”* [33, s. 3].

Mənbələrdə dövlət qulluğu anlayışına dair müxtəlif yanaşmalar, fərqli baxışlar mövcuddur. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir dövrə kimi dövlət qulluğu anlayışı müzakirə obyektı olaraq qalmaqdadır. Bəzi mənbələrdə dövlət qulluğu dövlət orqanlarında mövcud olan adi əmək fəaliyyəti kimi ifadə edilir. Dövlət qulluğu institutunu tədqiq etmiş hüquqşünas alimlər dövlət qulluğu anlayışını müəyyən edərkən onun ümumi-hüquqi və xüsusi-hüquqi mahiyyətinə toxunurlar. Bununla yanaşı tədqiqatçılar dövlət qulluğunun dövlətin funksiyalarının həyata keçirilməsi ilə qarşılıqlı əlaqəli olduğunu göstərirlər. Müəlliflər dövlət qulluğu anlayışına tərif verərkən qanunla yanaşı öz mülahizələrini də ifadə etmişlər. Bu yanaşmalar o mənanı ifadə edir ki, bir tərəfdən qanunvericilikdə dövlət qulluğu anlayışı tam ifadə edilməmişdir, digər tərəfdən isə elmi dövriyyədə dövlət qulluğuna münasibətdə vahid mövqe formalaşmamışdır. Fikrimizcə, vahid mövqenin formalaşmamasının əsas səbəbi dövlət qulluğunun mürəkkəb hüquqi tərkibə malik olması ilə əlaqədirdir. Müsbət cəhət kimi qeyd etmək olar ki, bütün təriflərdə dövlət qulluğunun əmək hüquqi elementləri bu və ya digər formada ifadə edilir. Ə.H.Rzayev haqlı olaraq yazır ki, *“Azərbaycan Respublikasının*

müvafiq qanununda dövlət qulluğu anlayışında dövlət orqanlarında fəaliyyət göstərən şəxslərin fəaliyyətində peşəkarlıq elementi göstərilmir. Bütün ölkələrin qanunvericiliyində dövlət qulluğu peşəkarlıq prinsipləri üzərində qurulur” [42, s. 262-263]. Ə.H.Rzayevin fikirləri ilə razılaşaraq milli qanunvericilikdəki boşluğu aradan qaldırmaq və dövlət qulluğunun mahiyyətini tam ifadə etmək məqsədilə Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 1.1.1-ci maddəsində dövlət qulluğuna verilmiş anlayışda “*xidmət*” sözünün “*peşəkar xidməti fəaliyyət*” sözləri ilə əvəz edilməsini təklif edirik.

Fikrimizcə, dövlət qulluğunu aşağıdakı tərkib elementləri üzrə xarakterizə etmək olar: dövlət qulluğu dövlət tərəfindən təsis edilmiş kompleks institutdur; dövlət qulluğu yalnız normativ hüquqi aktlarla təsbit edilmiş və legitim təsisatdır; dövlət qulluğu konstitusion prinsiplərə əsaslanır; dövlət qulluğu dövlətin məqsəd və funksiyalarının həyata keçirilməsinə xidmət edir; dövlət qulluğu vətəndaşlar tərəfindən dövlət hakimiyyətinə tabeçilik kimi qəbul edilir; dövlət qulluğu dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üçün bir vasitədir; dövlət qulluğu dövlətin və cəmiyyətin maraqları baxımından qanunvericiliyin gündəlik tətbiqi ilə şərtlənir; dövlət qulluğu vətəndaşın əməyə olan qabiliyyəti əsasında sərbəst surətdə özünə fəaliyyət növü, peşə, məşğuliyyət və iş yeri seçmək hüququdur; vətəndaş dövlət qulluğu hüququnu əmək müqaviləsi əsasında həyata keçirmək imkanlarına malikdir.

Dövlət qulluğu anlayışının əsas əlamətləri sırasında “dövlət”, “dövlət qulluğu”, “peşəkarlıq”, “peşəkar əmək fəaliyyəti” daha çox diqqəti cəlb edir. Bunun mahiyyəti ondan ibarətdir ki, dövlət qulluğu dövlətin məqsəd və funksiyaları ilə müəyyən olunur, onların əməli surətdə həyata keçirilməsi əmək hüququ ilə təmin edilir. Buna görə də dövlət qulluqçusu tutduğu vəzifə çərçivəsində dövlətin adından və dövlətin tapşırığı əsasında səlahiyyətlənir və əməli fəaliyyət göstərir. Dövlət qulluqçularına verilən səlahiyyətlərin dairəsi və hüquqi öhdəlikləri qanunvericiliklə müəyyən edilir, hüquq və vəzifələri əmək müqaviləsi əsasında konkretləşir və həyata keçirilir. Dövlət qulluqçularına verilən səlahiyyətlər və üzərlərinə qoyulan öhdəliklər onların məsuliyyət dərəcəsini müəyyənləşdirir. Dövlət qulluqçularının hüquqi səlahiyyətləri və öhdəlikləri həm qanunvericiliklə birbaşa, həm də əmək müqaviləsi ilə müəyyən edilir. Qanunvericilik hüquqi səlahiyyətləri və öhdəlikləri müvafiq vəzifə üçün nəzərdə tutur, əmək müqaviləsi isə həmin vəzifənin həvalə edildiyi şəxsin kimliyini müəyyən edir. İ.İ.Ələkbərov yazır: “*Vəzifə dövlət qulluqçusunun xidməti vəzifələrini, hüquqların dairəsini və məsuliyyət həddini, onun peşə hazırlığına aid olan tələbləri müəyyən edir. O, qulluqçu tərəfindən görülən işin məzmununu əks etdirir, onun hüquqi vəziyyətini müəyyən edir. Hər bir vəzifə sərəncam vermə qaydasında yaranır. Səlahiyyətli orqanların hüquqi aktları ilə bu vəzifənin adı, xidməti iyerarxiyada onun yeri, onun tutulma qaydası və.s halları müəyyən edilir*” [6, s. 175].

Dövlət qulluqçularının konstitusion əmək müqaviləsi hüququnun dövlət qulluğu sistemində tətbiqinə dair normalar AR ƏM-də ümumi və xüsusi hallar üzrə təsbit edilmişdir. AR ƏM-in 5-ci və 7-ci maddələrinin müvafiq olaraq 2-ci hissələri bilavasitə dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinin

xüsusiyyətlərini özündə təcəssüm etdirir. AR ƏM-ə görə dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsi iki formada - “elektron sənəd formasında” və ya “kağız üzərində yazılı formada” bağlanır.

Əmək qanunvericiliyinin dövlət qulluğuna münasibətdə tətbiqi isə Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 34-cü maddəsində öz hüquqi ifadəsini tapmışdır. Hüquqi normaların qarşılıqlı təhlili belə deməyə əsas verir ki, dövlət qulluğu sistemində əmək qanunvericiliyinin tətbiqi mütləq xarakter daşıyır.

Dövlət qulluğu haqqında Qanunda “*Dövlət qulluğuna qəbul*”-un (maddə 28) əmək müqaviləsinə əsaslandığı aydın şəkildə verilir [30]. Dövlət qulluğuna müsabiqə əsasında qəbul olunmuş namizədlə altı ay müddətinə stajçı kimi, üç ay sınaq müddətinə və daimi dövlət qulluğuna qəbul edilməsinə görə onunla müvafiq əmək müqavilələri bağlanır [30]. Dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsinin tətbiqinə dair bir sıra hüquqi aktlar qəbul edilmişdir.

Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 28.7-ci maddəsinə əsasən həm sınaq müddətinə, həm də daimi dövlət qulluğuna qəbulla əlaqədar əmək müqaviləsinin nümunəsi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanları ilə “*Sınaq müddəti ilə müvafiq dövlət orqanlarında dövlət qulluğuna qəbul üçün əmək müqaviləsinin (kontraktının) nümunəsi*” (03.09.2001) [15] və “*Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi*” (16.05.2019) [45] təsdiq edilmişdir. Bununla yanaşı AR ƏM-ə “*Əmək müqaviləsinin (kontraktın) nümunəvi forması*” əlavə edilmişdir [28]. Həmin nümunəvi formanın məzmunu dövlət qulluğu üçün müəyyən edilmiş nümunələrin məzmununda təkrarlanır və əsaslı bir fərq yoxdur. Fikrimizcə, bu hal AR ƏM-in 44-cü maddəsi (“*Əmək müqaviləsinin forması*”) ilə ziddiyyət təşkil edir. Həmin maddəyə əsasən “*əmək müqaviləsi AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ilə müəyyən edilmiş hallarda kağız daşıyıcıda, digər hallarda isə elektron sənəd formasında bağlanılır. Tərəflərin razılığı ilə əmək müqaviləsi AR ƏM-ə əlavə edilmiş nümunəvi formaya uyğun tərtib edilir. AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ilə müəyyən edilmiş hallarda əmək müqaviləsi iki nüsxədən az olmayaraq tərtib olunub tərəflərin imzası (möhürü) ilə təsdiq edilir və onun bir nüsxəsi işçidə, digər nüsxəsi isə işəgötürəndə saxlanılır*” [28]. Yaranmış ziddiyyəti aradan qaldırmaq və qanunvericiliyi təkmilləşdirmək məqsədilə aşağıdakıları təklif edirik:

1) Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 44-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə aşağıdakı məzmununda yeni cümlə əlavə edilsin: “*Bu Məcəlləyə əlavə edilmiş “Əmək müqaviləsinin (kontraktın) nümunəvi forması” dövlət qulluğu sistemində də şamil edilir.*”;

2) Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 28.7-ci maddəsinin məzmunundan “*Sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.*” və “*Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.*” cümlələri çıxarılsın və aşağıdakı məzmununda yeni cümlə əlavə edilsin: “*Staj, sınaq müddətlərinə və daimi dövlət qulluğuna qəbul*

edilən şəxslə Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 44-cü maddəsinə uyğun olaraq əmək müqaviləsi bağlanılır.”.

3) “Sınaq müddəti ilə müvafiq dövlət orqanlarında dövlət qulluğuna qəbul üçün əmək müqaviləsinin (kontraktının) nümunəsi”nin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 3 sentyabr tarixli 567 nömrəli Fərmanı” və “Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi”nin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 16 may tarixli 690 nömrəli Fərmanı” ləğv edilsin.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə “*Dövlət orqanlarında əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranan vəzifələrin (peşələrin) Siyahısı*” (08.07.2014) [32] təsdiq edilibdir. Həmin siyahıya: “*Seçkisi və ya təyinatı Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən aparılan vəzifələr; təyinatı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və ya Azərbaycan Respublikası Prezidentinin tapşırığı ilə Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən aparılan vəzifələr; seçkisi və ya təyinatı Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi, təyinatı Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədri tərəfindən aparılan vəzifələr; prokurorluq, ədliyyə, fəvqəladə hallar, miqrasiya xidməti, daxili işlər, gömrük, vergi orqanlarında xüsusi rütbəli vəzifələr və xarici işlər orqanlarında diplomatik rütbəli vəzifələr; kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti subyektlərinin mülki işçilərinin tutduğu vəzifələr*” [32] daxil edilmişdir. AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi və qeyd edilən Siyahı göstərir ki, dövlət qulluğu sistemində əmək müqaviləsi məhdud sayda şəxslərlə kağız üzərində yazılı formada, bu sistemə aid edilən digər vəzifələr üzrə isə elektron sənəd formasında bağlanır.

Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 4-cü maddəsinə müvafiq olaraq dövlət qulluğu sistemində münasibətdə “*əmək müqaviləsi əsasında işləyənlər (maddə 4.1.1.), haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər, təyin və ya təsdiq edilənlər (maddə 4.1.4.) və Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmət edənlər (maddə 4.1.5.)*” məşğul şəxslər sırasına daxildir [31]. Həmin Qanuna əsasən məşğul şəxslərin reyestri elektron formada aparılır. Bu zaman dövlət orqanlarının və digər qurumların apardığı elektron informasiya ehtiyatlarından (məlumat bazaları, məlumat-axtarış sistemləri, reyestrlər və digər informasiya resursları) istifadə edilir (maddə 4.2.) [31]. Məşğulluq haqqında Qanuna müvafiq olaraq dövlət qulluğu sistemində məşğul şəxslərə dair məlumatlar məşğul şəxslərin reyestrinə iki üsulla daxil edilir:

1) əmək müqaviləsi elektron sənəd formasında bağlanan şəxslərə münasibətdə elektron informasiya sisteminin məlumatları əsasında daxil edilir (maddə 4.4.1.1.).

2) əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlanan şəxslərə (maddə 4.4.1.2.), haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər, təyin və ya təsdiq edilənlərə və Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrində xidmət edənlərə münasibətdə (maddə 4.4.2.) məcburi dövlət sosial sığorta haqları üzrə sığortaedən

tərəfindən təqdim edilmiş hesabat məlumatlarına uyğun olaraq elektron informasiya sisteminin məlumatları əsasında daxil edilir.

Məşğulluq haqqında Qanunun 4.1.4-cü maddəsində *“haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər, təyin və ya təsdiq edilənlər”* məşğul şəxslər sırasına daxil edilir və vəzifətitutmanın üç üsulu fərqləndirilir. Lakin qanunverici həmin vəzifələrin anlayışını vermir və onların hüquqi statusunu müəyyən etmir. Yəni, haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər, haqqı ödənilən vəzifəyə təyin edilənlər, haqqı ödənilən vəzifəyə təsdiq edilənlər dedikdə hansı dövlət təsisatındakı hansı vəzifələr nəzərdə tutulur məlum deyil. Fikrimizcə, burada nəzərdə tutulmuş *“haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər”* dedikdə, AR Konstitusiyasının 4-cü maddəsinə müvafiq olaraq *“Xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələr”* - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Milli Məclisinin deputatları nəzərdə tutulur. Eyni zamanda *“haqqı ödənilən vəzifəyə təyin edilən”* və ya *“haqqı ödənilən vəzifəyə təsdiq edilən”* məşğul şəxslər dedikdə isə AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ilə müəyyən edilmiş vəzifələr nəzərdə tutulur. Hesab edirik ki, Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 4.1.4-cü maddəsinin *“haqqı ödənilən vəzifəyə ... , təyin və ya təsdiq edilənlər”* sözləri ilə AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ziddiyyət təşkil edir. Belə ki, AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 8 iyul tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş *“Dövlət orqanlarında əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranan vəzifələrin (peşələrin) Siyahısı”*da [32] yalnız Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Milli Məclisinin deputatları məntiqi olaraq nəzərdə tutulmur. Bu iki siyasi vəzifədən başqa digər seçkili və ya təyinatlı vəzifələr məhz həmin Siyahı ilə əhatə edilmişdir. Yaranmış ziddiyyəti və boşluğu aradan qaldırmaq məqsədilə Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 4.1.4-cü maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik:

“4.1.4. haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər (xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələr);”.

III. Nəticə

Tədqiqatın yekunu olaraq aparılmış təhlillər və ümumiləşdirmələr əsasında elmin zənginləşməsinə və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə dair aşağıdakı mühüm nəticələr əldə olunmuş və təkliflər irəli sürülmüşdür:

1) Müasir Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğu sistemində həyata keçirilən islahatların davamı olaraq yeni məzmunlu “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair Strategiya”nın qəbulu edilməsini təklif edirik. Fikrimizcə, həmin Strategiyanın məzmununda mütərəqqi hədəflərin müəyyən edilməsi, müasir çağırışlara cavab verən süni intellekt əsaslı dövlət qulluğu modelinin yaradılması faydalı olardı.

2) Elmi təhlil göstərir ki, dövlət qulluğu ilə əmək hüququ qarşılıqlı vəhdətdədir. Dövlət qulluğunda əmək münasibətlərinin nüvəsini əmək müqaviləsi təşkil edir. Dövlət qulluğu sistemində əmək münasibətləri əmək müqaviləsi

bağlamaqla yaranır. Dövlət qulluğunda əmək müqaviləsinin tərəflərindən biri dövlət orqanının rəhbəri, digəri isə dövlət qulluqçusudur. Dövlət qulluğuna qəbul edilən vətəndaş əmək müqaviləsi bağlamaqla konstitusion əmək hüququnu və dövlət qulluğu hüququnu həyata keçirir.

3) Dövlət qulluqçularının bəzi hüquqları və azadlıqları ya Konstitusiya ilə birbaşa, ya da sahəvi qanunlarla müəyyən dərəcədə məhdudlaşdırılır və ya ümumiyyətlə fəaliyyəti dövründə, o cümlədən dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra dövlət sirrini və qanunla mühafizə edilən digər sirri yaymaq qadağan edilir. Bu məhdudiyyətlər və qadağalar isə həm birbaşa qanunvericiliklə, həm də dövlət qulluqçuları ilə bağlanan əmək müqaviləsi ilə konkretləşdirilir.

4) Dövlət qulluqçularına münasibətdə minimum əmək haqqı iki aspektdə təzahür edir: ölkə üzrə müəyyən edilmiş minimum əmək haqqı (400 manat); dövlət qulluğu üçün müəyyən edilmiş minimum əmək haqqları (760; 1170 manat). Bu hal AR Konstitusiyasının 35-ci maddəsinin VI hissəsi və AR ƏM-in 155-ci maddəsinin 6-cı hissəsi ilə uyğunsuzluq kimi diqqəti cəlb edir və ayrışeçkilik kimi qiymətləndirilə bilər. Dövlət qulluğu sistemi üçün minimum əmək haqqının hüquqi bazasını möhkəmləndirmək məqsədilə AR ƏM-in 155-ci maddəsinə aşağıdakı məzmununda 7-ci hissənin əlavə edilməsini təklif edirik:

“7. Dövlət qulluğu sistemində aylıq vəzifə maaşının minimum məbləğləri bu maddənin 6-cı hissəsinə müvafiq olaraq müəyyən edilən minimum əmək haqqının məbləğindən fərqlənə bilər.”.

5) Konstitusiyada təsbit edilmiş istirahət hüququ ilə işçilərin iş günü, istirahət günü, bayram günü və ödənişli məzuniyyət hüquqlarının həyata keçirilməsinə əmək müqaviləsi vasitəsilə konstitusion təminat verilir. Əmək müqaviləsi hüququ digər hüquqların həyata keçirilməsi üçün əsas təminədiçi, mühafizəedici və həlledici statusa malikdir. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin təmin edilməsində əmək şəraitinin şərtləri mühüm yer tutur. Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 21.1.2-ci maddəsində ifadə edilən *“lazımi qulluq şəraiti”* sözləri terminologiya baxımdan həmin maddənin mahiyyəti və əmək qanunvericiliyində istifadə edilən termin və anlayışla uyğunsuzluq təşkil edir. Hüquqi terminlərin mahiyyət etibarı ilə düzgün ifadə edilməsini təmin etmək məqsədilə Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 21.1.2-ci maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik: *“21.1.2. əmək şəraiti;”*.

6) Dövlət qulluğunun mahiyyətini və məzmununu tam ifadə etmək məqsədilə Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 1.1.1-ci maddəsi ilə dövlət qulluğuna verilmiş leqal anlayışda ifadə edilən *“xidmət”* sözünün *“peşəkar xidməti fəaliyyət”* sözləri ilə əvəz edilməsini təklif edirik.

7) Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 28.7-ci maddəsinə əsasən sınaq müddətinə və daimi dövlət qulluğuna qəbullar əlaqədar əmək müqaviləsinin nümunələri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müvafiq Fərmanları ilə təsdiq edilmişdir. Bununla yanaşı AR ƏM-ə *“Əmək müqaviləsinin (kontraktın) nümunəvi forması”* əlavə edilmişdir. Həmin nümunəvi formanın

məzmunu dövlət qulluğu üçün müəyyən edilmiş nümunələrin məzmununda təkrarlanır. Fikrimizcə, bu hal AR ƏM-in 44-cü maddəsi (*“Əmək müqaviləsinin forması”*) ilə ziddiyyət təşkil edir. Qeyd edilən ziddiyyəti aradan qaldırmaq və qanunvericiliyi təkmilləşdirmək məqsədilə aşağıdakıları təklif edirik:

– Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 44-cü maddəsinin 2-ci hissəsinə aşağıdakı məzmununda yeni cümlə əlavə edilsin: *“Bu Məcəlləyə əlavə edilmiş “Əmək müqaviləsinin (kontraktın) nümunəvi forması” dövlət qulluğu sisteminə də şamil edilir.”*;

– Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 28.7-ci maddəsinin məzmunundan *“Sınaq müddəti ilə dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.”* və *“Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.”* cümlələri çıxarılsın və aşağıdakı məzmununda yeni cümlə əlavə edilsin: *“Staj, sınaq müddətlərinə və daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin 44-cü maddəsinə uyğun olaraq əmək müqaviləsi bağlanılır.”*.

– “Sınaq müddəti ilə müvafiq dövlət orqanlarında dövlət qulluğuna qəbul üçün əmək müqaviləsinin (kontraktının) nümunəsi”nin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 3 sentyabr tarixli 567 nömrəli Fərmanı” və “Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi”nin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 16 may tarixli 690 nömrəli Fərmanı” ləğv edilsin.

8) Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 4.1.4-cü maddəsində *“haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər, təyin və ya təsdiq edilənlər”* məşğul şəxslər sırasına daxil edilir, lakin həmin vəzifələrin anlayışı verilmir və onların hüquqi statusu müəyyən edilmir. Bu hal tərəfimizdən qanunvericilikdəki boşluq kimi qiymətləndirilir. Fikrimizcə, burada nəzərdə tutulmuş *“haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər”* dedikdə, AR Konstitusiyasının 4-cü maddəsinə müvafiq olaraq *“Xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələr”* - Azərbaycan Respublikasının Prezidenti və Milli Məclisinin deputatları nəzərdə tutulur. Eyni zamanda *“haqqı ödənilən vəzifəyə təyin edilən”* və ya *“haqqı ödənilən vəzifəyə təsdiq edilən”* məşğul şəxslər dedikdə isə AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ilə müəyyən edilmiş vəzifələr anlaşılar. Hesab edirik ki, Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 4.1.4-cü maddəsinin *“haqqı ödənilən vəzifəyə ... , təyin və ya təsdiq edilənlər”* sözləri ilə AR ƏM-in 7-ci maddəsinin 2-1-ci hissəsi ziddiyyət təşkil edir. Yaranmış ziddiyyəti və boşluğu aradan qaldırmaq məqsədilə Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunun 4.1.4-cü maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsini təklif edirik:

“4.1.4. haqqı ödənilən vəzifəyə seçilənlər (xalqın seçdiyi səlahiyyətli nümayəndələr);”.

ƏDƏBİYYAT (REFERENCES):

1. Aliyev, I.H. Development is Our Goal: one hundred and forty-eighth book: September 2025-November 2025. / I.H. Aliyev. – Baku: Azernashr, – 2026, – 400 pages. (in Azerbaijani / Əliyev, İ.H. İnkişaf - məqsədimizdir: yüz qırx səkkizinci kitab: sentyabr 2025 - noyabr 2025. / İ.H.Əliyev. – Bakı: Azərnəşr, – 2026, – 400 səh.).
2. “Azerbaijan 2030: National Priorities for Socio-Economic Development”: Order of the President of the Republic of Azerbaijan, 02.02.2021, №2469. / (in Azerbaijani / “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/46813> (last access: 09.06.2026).
3. Asgarov, Z.A. Constitutional Law. Textbook. Baku: Baku University, 2024, 608 pages. (in Azerbaijani / Əsgərov, Z.A. Konstitusiya hüququ. Dərslik. – Bakı: Bakı Universiteti, – 2024. – 608 səh.).
4. Akbarli, U.A. Employment contract. Monograph / U.A. Akbarli. – Baku: Law Publishing House, – 2022. – 444 pages. (in Azerbaijani / Əkbərli, Ü.A. Əmək müqaviləsi. Monoqrafiya / Ü.A.Əkbərli. – Bakı: Hüquq Yayın Evi, – 2022. – 444 səh.).
5. Akmataliev, A.A. Personnel policy and personnel work in the state and municipal service: Educational. practical. manual / A.A.Akmataliev, A.B.Bolponova, R.U.Islanova, U.A.Apsamatov. - Bishkek: AGUPKR, - 2021. - 135 pages. (in Russian / Акматалиев, А.А. Кадровая политика и кадровая работа на государственной и муниципальной службе: Учебно. практ. пособие / А.А.Акматалиев, А.Б.Болпонова, Р.У.Исланова, У.А.Апсаматов. – Бишкек: АГУПКР, – 2021. – 135 страниц.).
6. Alekperov, I.I. Civil service, the development of its organization and implementation practice // – Baku: Scientific News of the Police Academy, – 2023. №1(37), – p.174-177. (in Azerbaijani / Ələkbərov, İ.İ. Dövlət qulluğu, onun təşkil edilməsi və həyata keçirilməsi təcrübəsinin inkişafı // – Bakı: Polis Akademiyasının Elmi Xəbərləri, – 2023. №1(37), – s.174-177.).
7. Amendments to the Election Code of the Republic of Azerbaijan, the Customs Code of the Republic of Azerbaijan, the Laws of the Republic of Azerbaijan “On the Status of Military Personnel”, “On the Status of a Deputy of the Milli Majlis of the Republic of Azerbaijan”, “On the Police”, “On the Approval of the Regulations on Service in Customs Bodies”, “On Civil Service”, “On Service in Prosecutor's Office Bodies”, “On the Approval of the Regulations on Service in Internal Affairs Bodies of the Republic of Azerbaijan”, “On Intelligence and Counterintelligence Activities”, “On Service in Judicial Bodies”, “On

the Approval of the Regulations on Service in Migration Bodies”, “On Service in Emergency Situations Bodies”, “On the Chamber of Accounts”, “On Media” and the Law of the Republic of Azerbaijan on the abolition of the Law of the Republic of Azerbaijan “On the establishment of additional remuneration for civil servants for the exercise of power”: 27.02.2026, №368-VIIQD. (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsində, Azərbaycan Respublikasının Gömrük Məcəlləsində, “Hərbi qulluqçuların statusu haqqında”, “Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının statusu haqqında”, “Polis haqqında”, “Gömrük orqanlarında xidmət haqqında” Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə”, “Dövlət qulluğu haqqında”, “Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Azərbaycan Respublikasının daxili işlər orqanlarında xidmət keçmə haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə”, “Kəşfiyyat və əks-kəşfiyyat fəaliyyəti haqqında”, “Ədliyyə orqanlarında qulluq keçmə haqqında”, “Miqrasiya orqanlarında qulluq keçmə haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə”, “Fövqəladə hallar orqanlarında xidmətkeçmə haqqında”, “Hesablama Palatası haqqında”, “Media haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanunlarında dəyişiklik edilməsi və “Dövlət qulluqçusu üçün hakimiyyət səlahiyyətinin icrasına görə əlavə haqqın təyin edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun ləğv edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2026-cı il 27 fevral tarixli 368-VIIQD nömrəli Qanunu) / URL: <https://e-qanun.az/framework/61565> (last access: 09.06.2026).

8. Bokayev, B.N., Zharov, E.K., Torebekova, Z.T., Baktiyarova, G.N. Analysis of civil service models in foreign countries and prospects for their adaptation in the Republic of Kazakhstan // “Memlekettik audit - State audit”, - 2024. No. 62 (1), - p. 167-182. (in Russian / Бокаев, Б.Н., Жаров, Е.К., Торебекова, З.Т., Бактиярова, Г.Н. Анализ моделей государственной службы в зарубежных странах и перспективы их адаптации в Республике Казахстан // «Мемлекеттік аудит – Государственный аудит», – 2024. № 62(1), – с.167-182. URL: <https://doi.org/10.55871/2072-9847-2024-62-1-167-182> (last access: 09.06.2026)
9. Berezko, A.A. Constitutional and legal regulation of the state civil service // Bulletin of Polotsk State University. Series D. Economic and legal sciences, Novopolotsk: - 2024. - No. 3 (68), - p.65-72. (in Russian / Березко, А.А. Конституционно-правовое регулирование государственной гражданской службы // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия D. Экономические и юридические науки, Новополоцк: – 2024. №3(68), – с.65-72. <https://doi.org/10.52928/2070-1632-2024-68-3-65-72>). (last access: 09.06.2026)

10. Burns, J.P. Explaining civil service reform in Asia. In J. C. N. Raadschelders, T. A. J. Toonen, & F. M. van der Meer (Ed.), *The civil service in the 21st century*. New York: Palgrave Macmillan. – 2007. – p.65-81.
11. Casale, G.; Tenkorang, J. *Public service labour relations: A comparative overview*. Geneva, International Labour Office, 2008. 97 p. / URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/publication/wcms_112942.pdf (last access: 09.06.2026).
12. *Commentary on the Labor Code of the Republic of Azerbaijan* / Edited by A.R. Aliyev and A.M. Gasimov / Authors' collective. – Baku: Law Publishing House, – 2025. – 1344 pages. (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikası Əmək Məcəlləsinin kommentariyası / A.R.Əliyevin və A.M.Qasimovun məsul redaktorluğu ilə / Müəlliflər kollektivi. – Bakı: Hüquq Yayın Evi, – 2025. – 1344 səh.).
13. Capitant, D. The Civil Service in France: The Evolution and Permanence of the Career System. / In book: *The Civil Service in Europe* / – 2025. – p.134-162. / URL: 10.4324/9781003458333-10 (last access: 09.06.2026).
14. Dadashov, Z.N. Labor contracts in the modern era (theoretical and practical aspects) / Z.N. Dadashov. – Baku: Aypara-3, – 2010. – 212 pages. (in Azerbaijani / Dadaşov, Z.N. Müasir dövrdə əmək haqqında müqavilələr (nəzəri və təcrübi aspektlər) / Z.N.Dadaşov. – Bakı: Aypara-3, – 2010. – 212 səh.).
15. Decree of the President of the Republic of Azerbaijan on approval of a sample of an employment contract for admission to civil service in relevant state bodies with a probationary period, 03.09.2001, №567 (in Azerbaijani / Sınaq müddəti ilə müvafiq dövlət orqanlarında dövlət qulluğuna qəbul üçün əmək müqaviləsinin (kontraktının) nümunəsinin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 3 sentyabr tarixli 567 nömrəli Fərmanı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/2714> (last access: 09.06.2026).
16. Demmke, C., & Moilanen, T. *Civil services in the EU of 27: Reform outcomes and the future of the civil service*. Frankfurt: Peter Lang. – 2010. – 288 pages.
17. *Employment contract: history and modernity (Russian and foreign experience): [collective monograph]* / D.V. Lobok [et al.]. - St. Petersburg: SPbGUP, - 2024. - 256 pages. (in Russian / Трудовой договор: история и современность (российский и зарубежный опыт): [коллективная монография] / Д.В.Лобок [и др.]. – Санкт-Петербург: СПбГУП, – 2024. – 256 страниц.).
18. “First State Program on the Great Return to the Territories of the Republic of Azerbaijan Liberated from Occupation”: Order of the

- President of the Republic of Azerbaijan, 22.07.2022, №3378. / (in Azerbaijani / “Azərbaycan Respublikasının 2022-2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2022-ci il 22 iyul tarixli 3378 nömrəli Sərəncamı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/50013> (last access: 09.06.2026).
19. Gasimov, A.M. Labor Law: Textbook / A.M. Gasimov. – Baku: Letterpress Publishing House, – 2016. – 840 pages. (in Azerbaijani / Qasimov, A.M. Əmək hüququ: Dərslik / A.M.Qasimov. – Bakı: Letterpress nəşriyyat evi, – 2016. – 840 səh.).
 20. Gasimov, A.M. Employment contract under the legislation of the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation (comparative legal analysis). Monograph / A.M. Gasimov, Z.I. Jafarov, U.A. Akbarli, E.F. Shiriyev. – Baku: Law Publishing House, – 2020. – 224 pages. (in Azerbaijani / Qasimov, A.M. Azərbaycan Respublikasının və Rusiya Federasiyasının qanunvericiliyi üzrə əmək müqaviləsi (müqayisəli-hüquqi təhlil). Monoqrafiya / A.M.Qasimov, Z.İ.Cəfərov, Ü.A.Əkbərli, E.F.Şiriyev. – Bakı: Hüquq Yayın Evi, – 2020. – 224 səh.).
 21. Gasimov, A.M. Employment contract for substitution. Monograph / A.M. Gasimov, S.H. Gurbanov, M.N. Mustafayev, E.N. Mammadov, Sh.F. Pashali. – Baku: Law Publishing House, – 2023. – 300 pages. (in Azerbaijani / Qasimov, A.M. Əvəzilik üzrə əmək müqaviləsi. Monoqrafiya / A.M.Qasimov, S.H.Qurbanov, M.N.Mustafayev, E.N.Məmmədov, Ş.F.Paşalı. – Bakı: Hüquq Yayın Evi, – 2023. – 300 səh.).
 22. Halligan, J. Anglo-American systems: Easy diffusion. In J. C. N. Raadschelders, T. A. J. Toonen, & F.M. van der Meer (Ed.), The civil service in the 21st century. New York: Palgrave Macmillan. – 2007. – p.50-64.
 23. Kasumov, A.M. Institute of labor contract in the law of the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation: comparative analysis // - Moscow: Proceedings of the Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences. - 2017. Vol. 12. No. 2. - p. 174-191. (in Russian / Касумов, А.М. Институт трудового договора в праве Азербайджанской Республики и Российской Федерации: сравнительный анализ // – Москва: Труды Института государства и права РАН. – 2017. Том 12. № 2. – с. 174-191.).
 24. Kazantseva, O.L., Mezhenina O.V. Features of concluding a service contract in the state civil service in the Russian Federation // Bulletin of the Altai State University, 2017, No. 3 (95), p. 56-61. (in Russian / Казанцева, О.Л., Меженина О.В. Особенности заключения служебного контракта на государственной гражданской службе в Российской Федерации // Известия Алтайского государственного университета, 2017, № 3(95), с. 56-61.).

25. Källström K., Malmberg J. Employment relationship: Introduction to individual employment law, 6th edition, Uppsala: Iustus. – 2022. – 338 pages. (in Swedish / Källström K., Malmberg J. Anställningsförhållande: Inledning till den individuella arbetsrätten, 6th edition, Uppsala: Iustus. – 2022. – 338 p.).
26. Kolomoets, E.E. Employment Agreement and Service Contract: Theoretical and Enforcement Issues. Monograph / E.E.Kolomoets. – Moscow: Prospect, – 2019. – 128 pages. (in Russian / Коломоец, Е.Е. Трудовой договор и служебный контракт: проблемы теории и правоприменения. Монография / Е.Е.Коломоец. – Москва: Проспект, – 2019. – 128 страниц.).
27. Kurennoy, A.M. Constitution and regulation of relations in the sphere of labor: theoretical and practical aspects // Bulletin of Moscow University. Series 11. Law. 2023. No. 6. p. 219-232. (in Russian / Куренной, А.М. Конституция и регулирование отношений в сфере труда: теоретические и практические аспекты // Вестник Московского университета. Серия 11. Право. – 2023. №6. – с. 219-232.).
28. Labor Code of the Republic of Azerbaijan: Approved by the Law of the Republic of Azerbaijan No. 618-IG of February 01, 1999 (ad: 14.07.2026) / (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi: Azərbaycan Respublikasının 1 fevral 1999-cu il tarixli 618-IQ nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir) / URL: <https://e-qanun.az/framework/46943> (last access: 09.06.2026).
29. Law of the Republic of Azerbaijan on the subsistence minimum: 05.10.2004, No. 768-IIQ (in Azerbaijani / Yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 5 oktyabr tarixli 768-IIQ nömrəli Qanunu / <https://e-qanun.az/framework/5518> (last access: 09.06.2026).
30. Law of the Republic of Azerbaijan On Civil Service: 21.07.2000, №926-IQ (ad: 07.07.2026) / (in Azerbaijani / Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu) / URL: <https://e-qanun.az/framework/4481> (last access: 09.06.2026).
31. Law of the Republic of Azerbaijan on Employment: 29.06.2018, No. 1196-VQ (in Azerbaijani / Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikasının 2018-ci il 29 iyun tarixli 1196-VQ nömrəli Qanunu / <https://e-qanun.az/framework/39846> (last access: 09.06.2026).
32. "List of positions (professions) arising when labor relations in state bodies are concluded in written form with an employment contract on paper": Decree of the President of the Republic of Azerbaijan, 08.07.2014, №206. (in Azerbaijani / "Dövlət orqanlarında əmək münasibətləri əmək müqaviləsi kağız üzərində yazılı formada bağlandıqda yaranan vəzifələrin (peşələrin) Siyahısı"nın təsdiq

- edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 8 iyul tarixli 206 nömrəli Fərmanı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/28681> (last access: 09.06.2026).
33. Ministry for Government Transformation and the Civil Service. Transforming the French civil service to meet the challenges of the 21st century. Available: 2022. 24 pages. / URL: https://www.eupan.eu/wp-content/uploads/2022/04/Presentation_french-civil-service.pdf (09.06.2026).
34. Modern problems of state and municipal administration. Textbook. / Z.Z. Habibova et al. – Baku: Science and Education, – 2022. – 528 pages. (in Azerbaijani / Dövlət və bələdiyyə idarəçiliyinin müasir problemləri. Dərs vəsaiti. / Z.Z.Həbibova və b. – Bakı: Elm və təhsil, – 2022. – 528 səh.).
35. Najafgulyev, R.I. Administrative law. Textbook. “Baku” printing house, – Baku, 2024. – 662 pages. (in Azerbaijani / Nəcəfquliyev, R.İ. İnzibati hüquq. Dərslik. / R.İ.Nəcəfquliyev. – Bakı: “Bakı” mətbəəsi, – 2024. – 662 səh.).
36. Nushtaykina, K.V., Tokareva, E.A. Features of the conceptual apparatus: “termination” and “cancellation” of an employment contract (employment agreement) with state and municipal employees // - Ekaterinburg: Bulletin of the Ural Law Institute of the Ministry of Internal Affairs of Russia, - 2020. No. 1. - p. 40-45. (in Russian / Нуштайкина, К.В., Токарева, Е.А. Особенности понятийного аппарата: «прекращение» и «расторжение» служебного контракта (трудового договора) с государственными и муниципальными служащими // – Екатеринбург: Вестник Уральского Юридического Института МВД России, – 2020. № 1. – с.40-45.).
37. Nyström, B. “Society-dangerous conflicts in Swedish labor law”, in Mannelqvist R., Ulander-Wänman C., Ingmanson S. (eds), Festskrift till Örjan Edström, Umeå: Juridika insitutionen vid Umeå universitet, – 2019. p. 373-386. (in Swedish / Nyström, B. “Samhällsfarliga konflikter i svensk arbetsrätt”, in Mannelqvist R., Ulander-Wänman C., Ingmanson S. (eds), Festskrift till Örjan Edström, Umeå: Juridiska insitutionen vid Umeå universitet, – 2019. – p. 373-386.).
38. On determining the minimum amounts of monthly official salaries for administrative and auxiliary positions of the civil service, the percentages of increase by positions, levels and steps for labor remuneration levels, and the amounts of monthly official salaries: Decree of the President of the Republic of Azerbaijan, 19.03.2026, №626. (in Azerbaijani / Dövlət qulluğunun inzibati və yardımçı vəzifələri üzrə aylıq vəzifə maaşının minimum məbləğləri, əməyin ödəniş səviyyələri üzrə vəzifələr, səviyyə və pillələr üzrə artım faizləri və aylıq vəzifə maaşlarının məbləğlərinin müəyyən edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 19 mart tarixli 626

- nömrəli Fərmanı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/61566> (last access: 09.06.2026).
39. On the continuation of measures to improve the social well-being of the population: Order of the President of the Republic of Azerbaijan, 23.12.2024, №419. (in Azerbaijani / Əhalinin sosial rifahının yaxşılaşdırılması sahəsində tədbirlərin davam etdirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 23 dekabr tarixli 419 nömrəli Sərəncamı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/58558> (last access: 09.06.2026).
40. Petrov, A. Ya. Employment contract: textbook / A. Ya. Petrov. - 5th ed., revised and enlarged. - Moscow: Yurait, - 2026. - 383 pages. (in Russian / Петров, А.Я. Трудовой договор: учебник / А.Я.Петров. - 5-е изд., перераб. и доп. – Москва: Юрайт, – 2026. – 383 страниц.).
41. Rzayev, A.H. Legal foundations of civil service / A.H. Rzayev. – Baku: Elm, – 2011. – 480 pages. (in Azerbaijani / Rzayev, Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları / Ə.H.Rzayev. – Bakı: Elm, – 2011. – 480 səh.).
42. Rzayev, A.H. Public administration: theory and practice. / A.H. Rzayev. – Baku: Elm, – 2021. – 364 pages. (in Azerbaijani / Rzayev, Ə.H. Dövlət idarəetməsi: nəzəriyyə və praktika. / Ə.H.Rzayev. – Bakı: Elm, – 2021. – 364 səh.).
43. Rasulov, M.B. Individual labor agreement (contract) in the current labor law of Azerbaijan (historical and theoretical aspect) / M.B.Rasulov. - Baku: Kanun, - 1998. - 112 pages. (in Russian / Расулов, М.Б. Индивидуальный трудовой договор (контракт) в действующем трудовом праве Азербайджана (историко-теоретический аспект) / М.Б.Расулов. – Баку: Канун, – 1998. – 112 страниц.).
44. Sadykov, Z., Kasumov, A.M. Employment, job placement, individual labor agreement (contract). Educational practical manual / Z.Sadykov, A.M. Kasumov. Baku: Baku University, 1999, 98 pages. (in Russian / Садыков, З., Касумов, А.М. Занятость, трудоустройство, индивидуальный трудовой договор (контракт). Учебное практическое пособие / З.Садыков, А.М.Касумов. – Баку: Бакинского Университета, – 1999. – 98 страниц.).
45. "Sample of the employment contract concluded with the person recruited to the permanent civil service": Decree of the President of the Republic of Azerbaijan, 16.05.2019, №690. (in Azerbaijani / “Daimi dövlət qulluğuna qəbul edilən şəxslə bağlanan əmək müqaviləsinin nümunəsi”nin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2019-cu il 16 may tarixli 690 nömrəli Fərmanı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/42293> (last access: 09.06.2026).
46. Suleymanov, C.A. The concept of popular power in the Constitution of the Republic of Azerbaijan: Monograph / C.A. Suleymanov. – Baku: – 2021, – 754 pages. (in Azerbaijani / Süleymanov, C.A. Azərbaycan

- Respublikasının Konstitusiyasında xalq hakimiyyəti konsepsiyası: Monoqrafiya / C.A.Süleymanov. – Bakı: – 2021, – 754 səh.).
47. “Strategy for the development of civil service in the Republic of Azerbaijan for 2019-2025”: Order of the President of the Republic of Azerbaijan, 23.11.2018, №739. / (in Azerbaijani / “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli 739 nömrəli Sərəncamı) / URL: <https://e-qanun.az/framework/40748> (last access: 09.06.2026).
48. Skachkova, G.S. Employment contract in Russia: from the Labor Code of 1918 to the Labor Code of 2001 // - Moscow: Proceedings of the Institute of State and Law of the Russian Academy of Sciences. – 2017. Vol. 12. No. 2. – p. 145-173. (in Russian / Скачкова, Г.С. Трудовой договор в России: от Кодекса законов о труде 1918 г. до Трудового Кодекса 2001 г. // – Москва: Труды Института государства и права РАН. – 2017. Том 12. №2. – с.145-173.).
49. Shuraleva, S.V. Employment contract in Russia: a tutorial / S.V.Shuraleva. - Perm: Perm State National Research University, - 2019. - 132 pages. (in Russian / Шуралева, С.В. Трудовой договор в России: учебное пособие / С.В.Шуралева. – Пермь: ПГНИУ, – 2019. – 132 страниц.).
50. Sunarta, S., Tjahjono, H.K., Muafi, M., & Prajogo, W. Organizational Justice on Employee Procrastination: a Moderated-Mediation Model of Job Satisfaction and Psychological Contract Breach. International Journal of Professional Business Review, 2023. 8(5), e01881. <https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i5.1881>
51. The Constitution of the Republic of Azerbaijan: 12.11.1995, № 00 (ad: 26.09.2016) / (in Azerbaijani / Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası: 12.11.1995-ci il, № 00). URL: <https://e-qanun.az/framework/897> (last access: 09.06.2026).

THE CONSTITUTIONAL BASES OF APPLICATION EMPLOYMENT CONTRACT IN THE CIVIL SERVICE SYSTEM

ORUJ MAMMADOV^{2*}

Abstract

The article is devoted to the constitutional foundations of applying the employment contract in the civil service system. The employment contract characterizes the labor-legal nature of the civil service. One party to the employment contract is the head of a state body, and the other is the civil servant. By entering into an employment contract, civil servants exercise their constitutional right to work and carry out their civil service duties. The application of the employment contract in the civil service system is mandatory. Every provision of the Constitution of the Republic of Azerbaijan that regulates citizens' right to an employment contract is indisputably applicable to civil servants. Article 35 of the Constitution ("Right to work") has an imperative effect on the application of the employment contract in the civil service system and determines its basic principles. Article 37 of the Constitution ("Right to rest") guarantees the implementation of the rights of civil servants to a workday, a day off, a holiday, and paid leave through an employment contract. Article 55 of the Constitution ("Right to participate in the administration of state affairs") includes the citizens' right to public service. The right to public service, however, is exercised on the basis of an employment contract. The constitutional right of civil servants to an employment contract is a fundamental, protective, and decisive guarantee for the exercise of other rights.

Keywords: constitutional right, labour law, state service, state servant, labor contract.

* PhD in Law / associate professor Department of Business Management of Azerbaijan State University of Economics (UNEC) / mail- oruc_mammadov@mail.ru

КОНСТИТУЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ

ОРУДЖ МАМЕДОВ^{3*}

Резюме

Статья посвящена конституционным основам применения трудового договора в системе государственной службы. Трудовой договор характеризует трудо-правовую природу государственной службы. Одной из сторон трудового договора является руководитель государственного органа, другой является государственный служащий. Заключая трудовой договор, государственные служащие реализуют свое конституционное право на труд и осуществляют деятельность в системе государственной службы. Применение трудового договора в системе государственной службы носит обязательный характер. Все положения Конституции Азербайджанской Республики, регулирующие право граждан на трудовой договор, в полной мере распространяются и на государственных служащих. Статья 35 Конституции («Право на труд») оказывает императивное воздействие на применение трудового договора в системе государственной службы и определяет его основные принципы. В соответствии со статьей 37 Конституции («Право на отдых») посредством трудового договора обеспечивается реализация прав государственных служащих на рабочее время, выходные и праздничные дни, а также на оплачиваемый отпуск. Статья 55 Конституции («Право на участие в управлении государством») закрепляет право граждан на государственную службу. Право на государственную службу реализуется на основе трудового договора. Конституционное право государственных служащих на заключение трудового договора обладает основополагающим, гарантирующим, защитным и определяющим статусом, обеспечивая реализацию других конституционных прав.

Ключевые слова: конституционное право, трудовое право, государственная служба, государственный служащий, трудовой договор.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 07.12.2025

Çapa qəbul: 05.06.2026

* Доктор философии в области права / доцент кафедры управления бизнесом Азербайджанского государственного экономического университета (UNEC) / mail-oruc_mammadov@mail.ru